Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 4

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 882 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership 10
Ibrokhim Gulomov

Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari 18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich

Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления 24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли

Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ... 27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna

Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari 32
Aziz Zikriyoev

O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari........ 40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna

Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida)........ 45
D. B. O'roqova

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari 50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li

Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar 55
Igitov Jurabek Kuzibekovich

Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish 63
Islamov Ozodjon

Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari 67
J. K. Boymurodov

Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari 72
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna

BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish 77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li

Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi 84
Layli Mirzayeva

Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari........ 88
Luiza Komilovna Xaydarova

Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish.... 93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna

O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari........ 98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich

Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri 105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li

Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari........ 110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi

Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari 116
Qodirov Azizjon Anvarovich

Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimda sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari 121
Saidqulova Firuza Farmonovna

Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari 125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi

Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati 129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari 136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.

Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari 143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna

Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar 149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov

Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi 154
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich

Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari 159
Yodgorova Xalima To'lqinovna

Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili 165
Raxmatov Adxam Itolmasovich

Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish 169
Suyunova Kamilla Baxromovna

Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari 173
Tabayev Azamat Zaripbayevich

Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari 178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.

Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking 183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna

Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy 186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Uzganbayeva Dilnoza Toxtasinovna

The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population 192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li

The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions 196
Babadjanov Abdirashid Musayevich

Behavioral Theory of the Firm 201
Egamberdieva Oydin Abror qizi

The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks 207
Egamova Makhfurat Esanovna

Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан 211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович

Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов 216
Бекимбетова Гулнора Маратовна

Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли 223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна

Меры по снижению доли теневой экономики в стране 228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон қизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли

Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан 232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев

Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане 237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна

Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов 243
Раупов Жамшид Рашидович

Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях 249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана 255
Саиткамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы

Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами 261
Хакимова Майя Юрьевна

Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО 266
Зарипова Саёхат Зафаровна

Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari 271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi

Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili 276
Abdusalomov Jaxongir O‘ktam o‘g‘li

Globallashuv sharoitida mamlakatimizda sug‘urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati 282
Anvarova Z.

The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children 286
Axtamov Djamshed Baxromovich

A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment 291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammat qizi

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi 296
Avazov Ilxom Ravshanovich

Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi 301
Axrorov Zarif Oripovich

Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta’minlanganlik darajasini tahlili 309
Ibragimov Qobil To‘xtamishovich

Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis 314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna

Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko‘rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari 319
Masharipova Manzura Alimbayevna

Korxonalarda benchmarketing strategiyalarini qo‘llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari 325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna

Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo‘llari 330
O‘ktamova Nargiza Narzulla qizi

Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili 334
Olimov Maqsudjon Komiljon o‘g‘li

Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish 339
Pardayeva Zulfizar Alimovna

Raqamlashtirish sharoitida qo‘shma korxonasi faoliyatining tahlili 343
Rashidov Jamshid Xamidovich

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o‘rni 348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o‘g‘li

Raqamli iqtisodiyot sharoitda xizmat ko‘rsatishning ilmiy asoslari 352
Suyunov Asror Baxtiyorovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitda telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari 356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari 360
Turg‘unov Saloxiddin Jamol o‘g‘li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna

Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari 366
Usmanova Guljahon Ulug‘bek qizi

Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati 371
Xodjayev Anvar Rasulovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Transport Decarbonization Strategy 377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli

Temir yo‘l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish 382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna

Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari 387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich

Issiqlik ta’minoti xizmatlarini ko‘rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko‘rsatkichlari tizimi 390
Abdulaziz Abdumo‘minovich Matro‘ziyev

Issiqlik ta’minoti xizmatlari sifatiga ta’sir etuvchi omillar va ularni baholash 394
Abdulaziz Abdumo‘minovich Matro‘ziyev

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish 399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o‘g‘li

Sug‘urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati 404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna

Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari 409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich

Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma’sulligini ta’minlash mexanizmining amal qilish darajasi 416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich

Qishloq aholisining qishloq xo‘jaligida bilim va innovatsiyalarni o‘zlashtirishiga ta’sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida) 421
Bozorova Lobar Nuralevna

Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий 427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи

Mol-mulk solig‘ining korxonalar faoliyatiga ta’siri 432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich

Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari 438
Maxmudov Omon Tuxtayevich

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish 442
Mo‘minova Ma’suda Baxtiyarovna

Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta’minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar 447
Nazarova Kamola Sattorali qizi

Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi 453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich

O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari 460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat

Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko‘rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari 467
Turaeva Mastura Kurbanovna

Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса 471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев

Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari 478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich

Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish 482
Sa’dullayeva Asalxon Muzaffarovna

Ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari 485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich

Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi 490
To‘xsanov Qudratillo Nozimovich

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish 495
Xamidova Z. U.

Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati 501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna

Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi 505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li

Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish 511
Shaymatova Nargiza Ashurovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari 516
Shodmonova Odina G'ofur qizi

Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili 520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li

Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati 525
Eldor Uskanov

Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari 530
Yusupova Jamila Karamatdinovna

Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) 534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich

Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash 541
Sobirov Azizbek Avzbekovich

Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari 548
Gadaev Ismat Yadgarovich

Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar 551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna

O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari 554
Kobilova Nasiba Xurramovna

Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy 561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna,
Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich

Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market 566
Musyeva Shoira Azimovna

Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi 570
Odina Nabiyevna Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi

Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish 575
Rashidova Xadicha Tursunalievna

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari 581
Raxmanov Mexridin Sindarovich

Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba 586
Tashmatov Rustam Xusanovich

Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari 592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich

Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti 595
Zilola Jumanova

Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан 602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович

Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана 607
Кадиров Алишер Исмаилович

Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов 611
Раупов Жамшид Рашидович

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O‘zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar 617
Rashidova Odina Olimjon qizi

Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане 622
Камалов Камоладдин Кахрамонович

Sug‘urta sohasining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni 626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich

Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O‘zbekistonda foydalanish yo‘nalishlari 630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi

Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotteling 635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna

Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari 644
Norboyev Odil Abrayevich

Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB “Aloqabank” misolida 649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna

O‘zbekistonda “yashil iqtisodiyot” muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari 654
Taxir Urkinbayev

Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari 658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich

Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification 663
Uktamova Nozima Narzulla kizi

Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari 667
Yadgarov Akram Akbarovich

Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц 673
Базарова Нигора Равшановна

Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta’sirini baholash 684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo‘llari 689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o‘g‘li

Tashqi mehnat migratsiyasi 694
O. N. Djurayev

Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog‘ining davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishini baholash 699
Otaboyeva Dildora

Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlat tajribasi 705
Raimov Xurshid Muxtorovich

Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo‘llash istiqbollari 711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

O‘zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar 716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o‘g‘li

Agrar ta’lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo‘llari 723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich

O‘zini o‘zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari 731
Davranov Iskandar Jumayevich

Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish 738
Luqmanov Sharifxon A’zam o‘g‘li

Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development 744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi

“Yashil” enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash asosi sifatida 749
Muminova Elnoraxon Abdukarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari 754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish 759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан 766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи

Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari 774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov

O‘zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish...780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich

Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.................787
Жанзаков Бекзот, Жонузоков Мирзабек

Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo‘llash imkoniyati...795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna

Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов 802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризоевна

Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantishning konseptual asoslari 806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo‘yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo‘llari 814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich

Turistik xizmatlarining o‘ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari...819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlari 823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich

Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....................832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.

Kriptovalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar 835
Berdiqulov Jurabek

Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish 837
Hamroyev Sherzod Axtamovich

O‘zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko‘p qavatli “yashil” fermer xo‘jaliklarini tashkil etishning ahamiyati 843
Turdimuratova Aziza Alisherovna

Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo‘llari va uni arima modeli asosida prognozlash...846
Abdunazarova Shahnoza Norqo‘chqor qizi

Qishloq xo‘jaligi tarmog‘ining mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni va undagi tarkibiy o‘zgarishlarni statistik baholash...856
Zakirova Umida Maxamadaminovna

O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati 863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich

Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o‘rni va ahamiyati 872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek

Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики...876
Алиева С.С.

NEFT-GAZ KORXONALARI MOLIYAVIY-IQTISODIY FAOLIYATI NATIJALARI TAHLILI (“O‘ZBEKNEFTGAZ” AJ MISOLIDA)

ORCID: 0000-0002-7662-4210

Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich
PhD, Toshkent moliya instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Neft-gaz majmuasi – neft va gazni qazib olish, tashish va qayta ishlash hamda ularning mahsulotlarini taqsimlash bilan shug‘ullanuvchi sanoat tarmoqlari guruhini o‘z ichiga olib, iqtisodiyotni rivojlantirishda ham ichki, ham tashqi bozorda muhim o‘rin tutadi [1]. Ayni paytda neft-gaz sanoati milliy iqtisodiyotning asosiy tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga salmoqli hissa qo‘shmoqda. Zamonaviy O‘zbekiston iqtisodiyoti xom ashyoni rivojlantirish, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash va xizmatlar sohasini kengaytirish modeliga e’tibor qaratish bilan ajralib turishini hisobga olsak, uning barqarorligi mineral-xomashyo kompleksi, yoqilg‘i-energetika ta’minoti, birinchi navbatda, neft-gaz sektorining holati va rivojlanishiga sezilarli darajada bog‘liq deb aytish mumkin bo‘ladi.

Neft-gaz majmuasi faoliyatidan olinadigan daromadlar mamlakat yalpi ichki mahsulotiga salmoqli hissa qo‘shib, budjetning salmoqli qismini tashkil etadi. Neft-gaz korxonalarining moliyaviy-iqtisodiy faoliyati va ularning natijalari ko‘p jihatdan hozirgi global bozor sharoitlariga bog‘liq. Shu bilan birga, neft va tabiiy gaz narxini tartibga solish va yetarlicha ishonchli prognoz qilish juda qiyin. Neft narxining sezilarli o‘zgarishi nafaqat neft qazib oluvchi kompaniyalarning moliyaviy ko‘rsatkichlariga, balki butun respublika iqtisodiyotining holatiga katta ta’sir ko‘rsatadi.

Shu o‘rinda, yoqilg‘i-energetika sohasi, xususan, neft-gaz sanoati moliyaviy-iqtisodiy faoliyati samaradorligini ta’minlashda, geologiya-qidiruv ishlarini olib borish va ularga yo‘naltirilgan investitsiyalar muhimligini ta’kidlash lozim[2].

Mazkur maqolada neft-gaz majmuasi sanoatining mamlakat iqtisodiyotiga qo‘shgan hissasi, faoliyat yo‘nalishlar soha yetakchisi bo‘lgan “O‘zbekneftgaz” aksiyadorlik jamiyati misolida ko‘rib chiqiladi. Jamiyatning bozorda egallagan o‘rni hamda moliyaviy-iqtisodiy faoliyatda mavjud risklar SWOT-tahlili asosida ko‘rib chiqiladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida va umaman mintaqada energetika ta’minoti sohasida yuzaga kelgan nobarqaror vaziyat fonida neft va gaz bozoridagi mavjud vaziyat tahlili o‘tkazildi, korxonada faoliyat yo‘nalishlari hamda uning rivojlanish ko‘rsatkichlari baholandi. Ushbu tahlil taraqqiyot nuqtayi-nazaridan kompaniyalarning rivojlanishi va yaxshilanishini ko‘rish imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv, ESG, SWOT-tahlil, likvidlik, investitsiyalar, sof foyda, harajatlar, reyting agentliklari, operatsion faoliyatdan olingan pul oqimi, uglevodorodlar zaxirasi.

Abstract: The oil and gas complex is a group of industries involved in the production, transportation and processing of oil and gas, as well as the marketing of their products, plays an important role in the development of the economy both in the domestic and foreign markets [1]. At the moment, the oil and gas industry is one of the main sectors of the national economy and makes a significant contribution to the socio-economic development of our country. Considering that the economy of modern Uzbekistan is characterized by an orientation towards the model of development of the raw materials sector, support of small businesses and expansion of the service sector, its sustainability significantly depends on the state and development of the mineral resource complex, fuel and energy complex. energy supply, primarily for the oil and gas sector.

Revenues from the oil and gas complex make a significant contribution to the country’s gross domestic product and constitute a significant part of the budget.

The financial and economic activities of oil and gas industry enterprises and their results largely depend on the current conditions of the world market. At the same time, prices for oil and natural gas are difficult to regulate and predict with sufficient reliability. A significant change in oil prices has a great impact not only on the financial performance of oil producing companies, but also on the state of the economy of the entire republic.

At this stage, it is necessary to emphasize the importance of geological exploration and investments directed towards them in ensuring the efficiency of the financial and economic activities of the fuel and energy complex, in particular the oil and gas industry [2].

In this article, the contribution of the oil and gas complex industry to the country's economy and areas of activity are discussed using the example of the joint-stock company Uzbekneftegaz, which is a leader in the industry. Based on a SWOT analysis, the company's position in the market and existing risks in financial and economic activities are considered. Against the background of the unstable situation in the field of energy supply in the Republic of Uzbekistan and the region as a whole, an analysis of the current situation in the oil and gas market, the directions of the company's activities and its development was carried out. indicators were assessed. This analysis allows you to see the development and improvement of companies from a development perspective.

Key words: environmental, social and corporate governance, ESG, SWOT analysis, liquidity, investments, net profit, expenses, rating agencies, cash flow from operating activities, hydrocarbon reserves.

Аннотация: Нефтегазовый комплекс - группа отраслей, занимающихся добычей, транспортировкой и переработкой нефти и газа, а также сбытом их продукции, играет важную роль в развитии экономики как на внутреннем, так и на внешнем рынке [1]. На данный момент нефтегазовая отрасль является одной из основных отраслей национальной экономики и вносит значительный вклад в социально-экономическое развитие нашей страны.
Учитывая, что для экономики современного Узбекистана характерна ориентация на модель развития сырьевого сектора, поддержки малого бизнеса и расширения сферы услуг, ее устойчивость существенно зависит от состояния и развития минерально-сырьевого комплекса, топливно-энергетического комплекса. энергообеспечение, прежде всего, нефтегазового сектора.
Доходы от нефтегазового комплекса вносят значительный вклад в валовой внутренний продукт страны и составляют значительную часть бюджета. Финансово-экономическая деятельность предприятий нефтегазовой отрасли и ее результаты во многом зависят от текущей конъюнктуры мирового рынка. В то же время цены на нефть и природный газ сложно регулировать и прогнозировать с достаточной надежностью. Значительное изменение цен на нефть оказывает большое влияние не только на финансовые показатели нефтедобывающих компаний, но и на состояние экономики всей республики.
На этом этапе необходимо подчеркнуть важность проведения геологоразведочных работ и направляемых на них инвестиций в обеспечении эффективности финансово-хозяйственной деятельности топливно-энергетического комплекса, в частности нефтегазовой отрасли [2].
В данной статье вклад отрасли нефтегазового комплекса в экономику страны, направления деятельности рассмотрены на примере акционерного общества "Узбекнефтегаз", которое является лидером в отрасли. На основе SWOT-анализа рассмотрено положение общества на рынке и существующие риски в финансово-экономической деятельности.
На фоне нестабильной ситуации в сфере энергоснабжения в Республике Узбекистан и регионе в целом проведен анализ текущей ситуации на рынке нефти и газа, направлений деятельности компании и ее развития. были оценены показатели. Этот анализ позволяет увидеть развитие и совершенствование компаний с точки зрения развития.

Ключевые слова: экологическое, социальное и корпоративное управление, ESG, SWOT-анализ, ликвидность, инвестиции, чистая прибыль, расходы, рейтинговые агентства, денежный поток от операционной деятельности, запасы углеводородов.

КИРИШ

Ayni paytda, respublika hududida faoliyat ko'rsatayotgan xorijiy va qo'shma korxonalarni hisobga olgan holda yiliga o'rtacha 47,0 mlrd kub metr tabiiy gaz hamda 3,0 mln tonnadan ortiq suyuq uglevodorodlar qazib chiqarilmoqda.

Neft-gaz majmuasi kompleksi tarkibiga kiruvchi korxonalar faoliyatining eng muhim vazifasi – bu uglevodorod xom ashyosini qazib olish xajmlarini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-iyuldagi "Aholi va iqtisodiyotni energiya resurslari bilan barqaror ta'minlash, neft-gaz tarmog'ini moliyaviy sog'lomlashtirish va uning boshqaruv tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4388-sonli qarori bilan belgilangan, ya'ni aholi va iqtisodiyot tarmoqlarining energiya resurslariga bo'lgan extiyojini to'liq qondiradigan hamda Jamiyatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydigan darajaga yetkazish [3].

Ushbu muhim vazifaning bajarilishi investitsiya kiritishning xorijiy amaliyotda keng tarqalgan shartlari va mexanizmlari asosida qazib olinishi qiyin bo'lgan konlarda uglevodorod xom ashyosini qazib olishga dunyoning yirik neft-gaz kompaniyalarini jalb qilish, mustaqil xorijiy ekspertlarni jalb qilgan holda neft-gaz tarmog'i korxonalarining operatsion samaradorligini oshirish va xarajatlarini maqbullashtirish, shuningdek, ularning qarz yuklamasini kamaytirish, ekspluatatsion konlarda zamonaviy texnologiyalar asosida uglevodorod xom ashyosi qazib olishning unumdorligini oshirish kabi tadbirlar hisobiga ta'minlanadi [4].

Shu bilan birga, kompleks tarkibidagi qazib olish va qayta ishlash korxonalari amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari bo'yicha xalqaro tender savdolarida ishtirok etish uchun xorijiy neftservis tashkilotlarini jalb qilish, xorijiy tajribani hisobga olgan holda, shu jumladan, "raqamli kon" konsepsiyasini amalga oshirish asosida ish faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy qilish ishlarini jadallashtirish, xalqaro konsalting kompaniyalarini jalb qilgan holda neft-gaz tarmog'idagi investitsiya loyihalarini tanqidiy

oʻrganish va mahalliy neft-gaz qazib oluvchi korxonalarning real moliyaviy imkoniyatlariga qarab maqbullashtirish masalalriga ham jiddiy urgʻu berishlari talab etiladi.

“Oʻzbekneftgaz” aksiyadorlik jamiyatining 2024-yildagi eng muhim vazifalaridan biri yangi konlarni izlash boʻyicha geologiya-qidiruv ishlari dasturini ishlab chiqish boʻlib, mazkur vazifa uglevodorod xom ashyosi zaxiralari va respublika boʻyicha tabiiy gaz qazib olish hajmini koʻpaytirishga omil yaratadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotning axborot bazasini statistik maʼlumotlar, neft qazib oluvchi va qayta ishlovchi korxonalar faoliyati toʻgʻrisidagi tahliliy maʼlumotlar tashkil etadi. Tadqiqotning uslubiy asosini axborotni tahlil qilishning statistik usullari tashkil etadi: qiyosiy tahlil, vaqt seriyalari tahlili, korrelyatsiya va regressiya tahlili.

Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyatining kompleks tahlili doimiy ravishda iqtisodchi olimlar tomonidan qizgʻin tahlil va munozara obyekti boʻlib kelgan.

Xususan, mahalliy olimlardan Malikov T., Jalilov Sh., Nosirov E., Elmirzayev S., Bakiyeva I. tadqiqotlarida yoqilgʻi-energetika majmuasi, xususan neft-gaz koorxonalarida moliyaviy faoliyat barqarorligini taʼminlashga olib keluvchi omillar, ularda soliq munosabatlari, korporativ moliya, investitsiyalar oqimlari tahlili olib borilgan.

Larionova Ye.I., Popova A.A., Shpakovskaya Ye.P. tomonidan neft qazib oluvchi korxonalar moliyaviy koʻrsatkichlari tahlili yuritilgan boʻlsa, Gayfullina M.M., Makov V.M. tomonidan neft-gaz mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarining rivojlanish tendensiyalari va unga sabab boʻlovchi vositalar baholangan. Jukov S.V., Zolina S.A. oʻz asarlarida AQSHdagi moliyaviy bozorlar hamda nekonvension neft tahlilini olib borilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, ilmiy monografiyalari, oʻquv qoʻllanmalari va maqolalarini tahlil qilish, statistik tahlillari, jadvallarni analitik taqqoslash, guruhlash, miqdor va sifat koʻrsatkichlarni hisoblash, ularni bir-biri bilan solishtirish kabi uslublardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda “Oʻzbekneftgaz” aksiyadorlik jamiyatining suyuq uglevodorodlar va tabiiy gazni qazib olish ishlari amalga oshirilayotgan konlar soni 127 tani tashkil etadi, shundan 85 ta konda ishlab chiqish ishlari amalga oshirilmoqda, 42 ta kon konservatsiya va razvedkada. Oʻzlashtirilayotgan konlar tarkibidagi eng koʻp miqdorda uglevodorod qazib olinadigan asosiy konlar uzoq davr mobaynida foydalanilib kelinmoqda, ularning ishlatilganlik darajasi yuqori, uglevodorod zaxiralari kamayib ketgan hamda quduqlardagi bosimi va qazib olish imkoniyatlari pasayib ketgan.

Jamiyatning soʻnggi yillardagi resurs bazasining tahliliga koʻra, asosiy konlar (Alan, Shoʻrtan, Zevarda, Samantepa, Oʻrtabuloq, Janubiy Kemachi, Dengizkoʻl, Shimoliy Dengizkoʻl, Sharqiy va Shimoliy Berdaq, Doyaxotin) ekspluatatsiyasi oxirgi bosqichga yetib kelgan, zaxiralar qazib chiqarilishi murakkab boʻlgan konlardan olinadigan uglevodorodlar ulushi hamda kichik va unumdorligi past konlar soni koʻpaymoqda.

Uglevodorod xom ashyosini qazib chiqarish va tabiiy gazni qayta ishlash borasida jamiyatning asosiy vazifalaridan biri – neft va gaz konlarini oʻzlashtirish, tabiiy gaz, neft va gaz kondensatini qazib olish hamda ularni chuqur qayta ishlash jarayonini samarali tashkil etish.

Tezkor maʼlumotlarga koʻra 2023-yil yakuni bilan 30 mlrd kub mga yaqin tabiiy gaz qazib olinishi kutilmoqda. Tabiiy gaz, gaz kondensati va neftni jamiyatning quyidagi boshqarmalari qazib chiqaradi:

- Muborak neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi;
- Shurtan neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi;
- Gazli neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi;
- Ustyurt gaz qazib chiqarish boshqarmasi;
- Vodiy neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi.

Muborak gazni qayta ishlash zavodida Muborak neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi, “LUKOYL Uzbekistan opereyting kompani” MCHJ, “Natural Gas Stream” MCHJ QK, “New Silk Road Oil and Gas” MCHJ QK, “Kukdumalok gaz” MCHJ QK, “Sanoat Energetika Guruhi” MCHJ XKlardan olingan yuqori va kam oltingugurtli gazlar qayta ishlanadi.

Qazib olingan tabiiy gaz tozalangandan va quritilgandan keyin “UzGasTrade” AJ, “Hududgaztaʼminot” AJ va “Uz-Kor Gas Chemical”MCHJ HKga sotiladi.

Tabiiy gaz va nobarqaror gaz kondensatini qayta ishlash jarayonida olinadigan suyultirilgan gaz birja savdolari orqali yoqilgʻi quyish shoxobchalariga realizatsiya qilinadi, aholi va ijtimoiy obyektlarni taʼminlash

uchun “Hududgazta’minot” AJ korxonalariga yetkazib beriladi, Jamiyat tarkibidagi korxonalarning avtotransport vositalari ehtiyojlari uchun foydalaniladi va eksport qilinadi.

Neft va gaz kondensati “Buxoro neftni qayta ishlash zavodi” MCHJda qayta ishlash orqali neft mahsulotlarini ishlab chiqariladi va NQIZ tomonidan birja savdolari orqali sotildi. Gaz kondensatining bir qismi “Uz-Kor Gas Chemical” MCHJ HKga sotilib, keyinchalik Ustyurt gaz-kimyo majmuasida qayta ishlanadi.

Oltingugurt respublika korxonalariga birja savdolari orqali realizatsiya qilinadi hamda eksport qilinadi. Shu bilan birga, jamiyat tarkibidagi neft va gaz qazib olish boshqarmalari va gazni qayta ishlash zavodi tomonidan respublikada faoliyat yuritayotgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalarga tabiiy gaz va uglevodorodlarni tayyorlash, qayta ishlash, tabiiy gaz va gaz kondensatini tashish hamda suyultirilgan gaz, oltingugurtni saqlash xizmatlari koʻrsatiladi.

Bundan tashqari, 2022-yilning II choragida “Shoʻrtan GKM tozalangan metan gazi negizida sintetik mahsulot ishlab chiqarish loyihasi toʻliq yakunlanib GTL zavodi ishga tushirildi va 2022-yilning iyul oyidan mahsulot ishlab chiqarish yoʻlga qoʻyildi. Gazni chuqur qayta ishlashdan sintetik dizel yoqilgʻisi, sintetik kerosin, sintetik nafta va sintetik suyultirilgan gaz ishlab chiqarish evaziga respublikada neftgaz mahsulotlariga boʻlgan talabni qondirish bilan birga, Jamiyatning eksport salohiyatini oshirishga xam zamin yaratildi.

Ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarining asosiy ulushi ichki bozor talabini qondirish uchun yoʻnaltirilmoqda. Shu bilan birga, “Oʻzbekneftgaz” AJ korxonalari tomonidan polietilen, suyultirilgan gaz, sintetik maxsulotlar va boshqa neft mahsulotlari eksport qilinadi.

2023-yil yakuni boʻyicha 106,8 ming tonna sintetik nafta, 70,6 ming tonna sintetik dizel yonilgʻisi (“Uzbekistan GTL” MCHJ) va 15,1 ming tonna piroliz gazolini (“Buxoro NQIZ” MCHJ) eksport qilinishi kutilmoqda. Ushbu mahsulotlar asosan Turkiya, Rossiya, Tojikiston, BAA, Latviya, Xitoy, AQSH, Qozogʻiston, Yeevropa hamda Osiyoning bir qator davlatlariga eksport qilinib kelinmoqda.

Jamiyatning 2021–2023-yillardagi asosiy moliyaviy-iqtisodiy koʻrsatkichlari tahliliga koʻra 2023-yil yakunlariga koʻra “Oʻzbekneftgaz” AJning sof foydasi 1 370,0 mlrd soʻmni tashkil etishi kutilmoqda (1-jadval).

1-jadval: Jamiyatning 2021–2023-yillardagi asosiy moliyaviy-iqtisodiy koʻrsatkichlari tahlili

Koʻrsatkichlar (mlrd.soʻm)	2021-yil	2022-yil	2023-yil kutilishi
Jami daromadlar	12 296	13 441	15 679
Jami operatsion xarajatlar	(10 229)	(10 775)	(14 273)
Operatsion faoliyatdan foyda (zarar)	2 067	2 666	1 406
Soliq toʻlagunga qadar foyda (zarar)	1 712	2 806	1 512
Sof foyda (zarar)	1 321	2 486	1 370

Ta’kidlash joizki, sof tushumining qariyb 50 foizdan ziyodi tabiiy gazni sotishdan, 35,1 foizini neft mahsulotlarini sotishdan, 2,5 foizini suyultirilgan gazni sotishdan va 8,6 foizini oltingugurt va boshqa mahsulotlar (xizmatlar) sotishdan olingan daromadlar tashkil etadi (1-rasm).

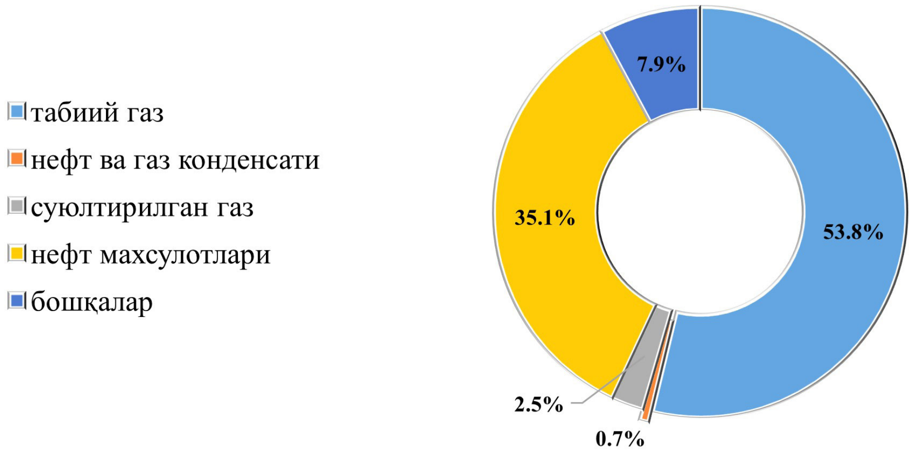

1-rasm: 2023-yilda mahsulot turlari boʻyicha sof tushumning tuzilmasi

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Jamiyatning bozorda egallagan oʻrnini hamda mavjud risklarni aniqlash maqsadida oʻtkazilgan SWOT-tahlilga koʻra neft va gaz sanoati respublika iqtisodiyotining bazaviy tarmoqlaridan biri hisoblanadi, Jamiyat esa energiya resurslari bozorida yetakchi oʻrinni egallaydi (2-jadval).

2-jadval: Jamiyatning bozorda egallagan oʻrnini hamda mavjud risklarni aniqlash maqsadida oʻtkazilgan SWOT-tahlili

	Ijobiy ta'sirlar	Salbiy ta'sirlar
Ichki muhit	Strengths (afzalliklar) Bozorda ustun mavqega ega; Bozorda kompaniya mahsulotlariga barqaror talab mavjud; Nisbatan katta hajmda isbotlangan tabiiy gaz zaxiralari mavjud; Diversifikatsiyalangan ishlab chiqarish; Mamlakatdagi eng yirik soliq toʻlovchilardan biri; Mamlakatdagi eng yirik ish beruvchilardan biri; Shaffof boshqaruv tizimi; Ishlab chiqishning zamonaviy usullari qoʻllanilishi.	Weakness (kamchiliklar) Yirik konlarning ishlatilganlik darajasi 80-90 foizni tashkil etadi; Zaxiralarning oʻsish sur'atlari yetarli darajada yuqori emas; Neft va gaz konlari geografik jihatdan tarqoq joylashgan; Qayta ishlash quvvatlaridan toʻliq foydalanilmaydi; Tabiiy gazni sotish narxining belgilanishi davlat nazoratida; Jamiyat aktivlari tarkibida debitor qarzdorliklar ulushining yuqori boʻlishi.
Tashqi muhit	Opportunities (imkoniyatlar) Aksiyalarni birlamchi ommaviy taklif qilish (IPO); Qulay makroiqtisodiy muhit; Faoliyatni chuqur qayta ishlash va yuqori qoʻshilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish yoʻnaltirish; Jahon bozorlariga chiqish; Tabiiy gaz ishlab chiqaruvchilari va import qiluvchilarining ulgurji bozorini tashkil etish.	Threats (xatarlar) Geologiya-qidiruv tadbirlari natijalariga koʻra zaxiralarni oʻsish sur'atlari yetarli darajada boʻlmasligi; Muqobil energiya va yoqilgʻi manbalarining rivojlanishi; Yuqori soliq yuki (35 foizgacha, dividendar bilan 42 foiz); Raqobat kuchayishi.

Jamiyat faqatgina aksiyadorlarning iqtisodiy manfaatlari uchun xizmat qilib qolmasdan, davlat budjeti daromadlarini shakllantiruvchi eng yirik kompaniyalardan biri hisoblanadi. 2023-yil yakuni boʻyicha tizim korxonalari tomonidan davlat budjetiga toʻlangan soliqlar hajmi 7,5 trln soʻmni tashkil etadi.

Jamiyat mamlakatning eng yirik ish beruvchilaridan biri boʻlib, xodimlarining soni 13 989 kishini tashkil etadi.

Jamiyat korporativ boshqaruvining zamonaviy usullari, raqamli transformatsiya hamda xalqaro konsalting kompaniyalari va moliya institutlarini ("Ernst & Young", "KRMG" va boshqalar) jalb qilgan holda xalqaro standartlarga oʻtishga asoslangan rivojlanishning yangi taraqqiyot yoʻlini belgilab oldi.

Bugungi kunda jaxondagi neft va gaz sanoati yetakchilari bilan faol hamkorlik yoʻlga qoʻyilgan. Oʻzbekiston -da uglevodorodlarni qazib olish va qayta ishlash jarayonlarida Lukoyl, Gazprom, BP, SOKAR, Tatneft, Air Products va Koreya, Xitoy kabi mamlakatlar kompaniyalari ishtirok etmoqda.

MUNOZARA

Tahlil jarayonida jamiyatning ba'zi xatarlar ham aniqlandi. Jumladan, kompaniyaga qarashli yirik konlarning ishlatilganlik darajasi nisbatan yuqoriligi (80-90 foiz) uglevodorodlar qazib chiqarishning oʻsish sur'atlari pasayishiga hamda xom ashyoning komponent tarkibi yomonlashishiga ta'sir etadi [5]. Bundan tashqari, jamiyat aktivlari tarkibida debitor qarzdorliklar ulushining yuqori boʻlishi va bu aylanma mablagʻlar aylanishining hamda likvidlilik darajasining pasayishiga olib kelayotganligi ham katta xavf sifatida baholanishi zarur.

"Oʻzbekneftgaz" AJ tomonidan 2021-yilda dunyoning yetakchi agentliklari hisoblangan "S&P Global" va "Fitch Ratings" korporativ kredit reytingi olindi. 2022–2023-yillar davomida esa xalqaro reyting kompaniyalari tomonidan "Oʻzbekneftgaz" AJ korporativ kredit reytingi yangilandi.

Mazkur yoʻnalishda "Rothschild & So." boshchiligida xalqaro konsalting va yuridik kompaniyalar guruhi jalb qilindi ("Ernst&Young", huquqiy masalalar boʻyicha "White&Case", strategik rivojlantirish masalasi boʻyicha

“Boston Consulting Group”, korporativ boshqaruv masalasi bo‘yicha hamda ESGni tatbiq qilish bo‘yicha “PricewaterhouseCoopers”). Konsultantlar jamiyatning IPOga tayyorligini kompleks diagnostika (due diligence) qildi va dunyodagi yetakchi fond birjalarining talablariga muvofiqlashtirish va xalqaro standartlarni joriy qilish bo‘yicha tavsiyalarni (red flag report) ishlab chiqdi.

Ma’lumki, IPOga chiqish aksiyadorlik kapitali likvidligini oshishiga ta’sir qilish bilan bir vaqtda joriy xarajatlarni qoplash, qarz yuklamasini kamaytirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yirik loyihalarni amalga oshirish va boshqa xarajatlarga yo‘naltirilishi mumkin bo‘lgan uzoq muddatli moliyaviy resurslarni tashqaridan jalb qilish imkoniyatini yaratadi [6].

Shundan kelib chiqqan holda hozirgi paytda maslahatchilar jamoasi tomonidan loyihani amalga oshirishning 3-bosqichi belgilangan “Yo‘l xaritasi” tayyorlangan, ya’ni IPOga tayyorligini dastlabki baholash, qarz portfelini tahlil qilish va qayta yo‘naltirish hamda uchinchi bosqichda IPOga tayyorgarlik ko‘rish.

2023-yilning oktyabr oyi oxirida “S&P Global Ratings” o‘z hisobotlarida “O‘zbekneftgaz” AJning reytingini “VV-”dan “V+”ga tushirdi [7].

Kompaniyaning reytingi nisbatan past tavakkalchilik darajasida (VV- edi, endi esa u pastroq darajaga (V+) tushdi, bu yerda risklar yuqori, lekin moliyaviy majburiyatlarni bajarish, ya’ni kreditorlar oldidagi qarzni to‘lash imkoniyati mavjud.

Agentlik ma’lumotlariga ko‘ra, “O‘zbekistan JTL” zavodida lolyihani amalga oshirish davomiylik nuqtasining siljishi (ya’ni uzoqroq ishga tushirilishi), yuqori foiz xarajatlari va mamlakatda gaz mavjudligi bilan bog‘liq umumiy havotirlar tufayli kredit ko‘rsatkichlarining sezilarli yaxshilanishi noaniq.

Reyting agentligi tahlilchilarning prognozlariga ko‘ra, gaz xomashyosi mavjudligining biroz cheklanganligi sababli O‘zbekiston JTLni loyihaviy quvvatga o‘tkazilishi yana ikki-uch yil davom etishi mumkin.

Shu bilan birga, reyting agentligi tomonidan jamiyat kredit reytingini avvalgi darajaga ko‘tarish shartlari sifatida jumladan, quyidagilar ko‘rsatib o‘tilgan:

- agar aylanma mablag‘larning o‘zgarishiga qadar operatsion faoliyatdan olingan pul oqimi ((funds from operations – FFO) / qarz”) barqaror bo‘lsa;
- operatsion faoliyatdan doimiy ijobiy erkin pul oqimi bilan;
- likvidlik ko‘rsatkichlari yaxshilangan taqdirda;
- kapital xarajatlarga nisbatan qat’iy va bashorat qilinadigan moliyaviy siyosat, kutilgan sof daromadning 50 foizdan oshmaydigan dividend to‘lovlari va qarz hisobidan moliyalashtirilgan yirik xaridlarning yo‘qligi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

2024-yil va undan keyingi davrda “O‘zbekneftgaz” aksiyadorlik jamiyati faoliyatini barqarorlashtirish, moliyaviy-xo‘jalik samaradorligini ta’minlash maqsadida quyidagilarni ko‘zda tutuvchi tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

- xarajatlarni maqbullashtirish, operatsion faoliyat samaradorligini oshirish dasturini amalga oshirish;
- boshqarma va zavodlarining energiya samaradorligi sohasidagi texnik siyosatni amalga oshirish;
- biznes risklarni boshqarish;
- tasarrufdagi konlardan uglevodorod xom ashyosini qazib chiqarish prognoz ko‘rsatkichlarini shakllantirishga qaratilgan geologik-texnik tadbirlarni ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish;
- kompaniyaning tashkiliy, ishlab chiqarish va moliyaviy-iqtisodiy jarayonlarini boshqarishning zamonaviy avtomatlashtirilgan tizimini joriy etish jarayonlarini davom ettirish;
- ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG – Environmental, Social, and Corporate Governance) standartlarini joriy etish;
- moliyaviy huquqbuzarliklarning oldini olish va bartaraf etish, manfaatlar to‘qnashuvini boshqarish, shuningdek, korrupsion risklarni minimallashtirish bo‘yicha ishlarni amalga oshirish va boshqalar.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash kerakki, neft-gaz majmuasi mamlakat iqtisodiyoti rivojiga katta hissa qo‘shmoqda, shuning uchun uning rivojlanish tendensiyalarini muntazam tahlil qilib borish maqsadga muvofiqdir. Moliyaviy ko‘rsatkichlarning iqtisodiy va statistik tahlili natijalariga ko‘ra neft-gaz kompleksini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash, ijobiy va salbiy jarayonlarga baho berish, istiqboldagi istiqbollarni belgilash mumkin.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ларионова Е.И., Попова А.А., Шпаковская Е.П. Анализ финансовых показателей нефтедобывающих компаний // Вопросы статистики. 2017. № 7. С. 17-27.
2. J.Umurzakov "Neftgaz korxonalarida geologiya-qidiruv ishlarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish" Scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 2, April 2023. ISSN: 2181-1016/
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-iyuldagi "Aholi va iqtisodiyotni energiya resurslari bilan barqaror ta'minlash, neft-gaz tarmog'ini moliyaviy sog'lomlashtirish va uning boshqaruv tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4388-sonli qarori.
4. Гайфуллина М.М., Маков В.М. Оценка развития нефтеперерабатывающего сектора Российской Федерации // Нефтегазовое дело. 2016. Т. 14. № 4. С. 208.
5. Жуков С.В., Золина С.А. США: финансовые рынки и развитие сектора неконвенциональной нефти // Мировая экономика и международные отношения. 2016. Т. 60. № 11. С. 14-24.
6. Бакиева И.А,, Умурзаков Ж.Ш. "Оценка финансово-экономической деятельности нефтегазовых компаний", Совместная международная научно-практическая конференция ТФИ и Уральского государственного экономического университета на тему: "Трансформация бизнес-процессов в условиях цифровизации экономики и обеспечения финансовой безопасности", сб.науч. ст. / редкол.: Н.С.Касимова (отв. ред.) [и др.]. – Ташкент: ТФИ, 2023. – 638 с.
7. https://disclosure.spglobal.com/ratings/ru/regulatory/article "Рейтинг АО "Узбекнефтегаз" понижен с "BB-" до "B+" из-за снижения показателей кредитоспособности и ограниченной ликвидности; прогноз – "Стабильный", 30 октября 2023 г.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar koʻchirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

Oʻzbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan roʻyxatdan oʻtkazilgan.